

دائرة المعارف شیعی، جلد ششم، ۱۳۷۶، تهران، ON: 62084

MADDELER VE KONULAR
SONRA GELEN ÖZÜMÜN

10 MART 1999 ۳۲۳

حُسنیه

بخشید نسخه‌هایی از رساله حُسنیه در کتابخانه‌های ایران موجود است و متن کامل آن عیناً در پایان کتاب *حلیه المتقین* مجلسی به تصحیح مرحوم ابوالحسن شعرانی به سال ۱۳۷۴ ق در تهران به چاپ رسیده است. رساله در پایان دیگر چاپهای *حلیه المتقین* نیز آورده شده است. برخی آن را به ابوالفتوح رازی منسوب داشته‌اند.

منابع: *الذریعة*، ۲۰/۷؛ *حلیه المتقین*، همراه مجمع‌المعارف در رساله حُسنیه؛ *مهرست*، کتابهای چاپی فارسی، ۱۸۱۶/۲؛ *مهرست*، کتابخانه آستان قدس رضوی، ۹۳/۴؛ *مهرست* نسخه‌های خطی کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، ۴۰/۱۵. محمد حسین روحانی

حُسنیه ← ابراهیم بن عبدالله محض
(*دائرة المعارف*، ۲۷۴/۱، ۱)

حُسنیه (ز ۱۹۳ ق)، از زنان دانشمند شیعه و ارباب فصاحت و بلاغت و عارف در غالب علوم و بصیر در علم کلام و مناظره. وی ایرانی تبار از زانی بود که به اسارت مسلمانان درآمد و بعضی او را تربیت شده خاندان عصمت و طهارت (ع) عصر امام ابو عبدالله جعفر الصادق دانسته‌اند که از محضر امام (ع) بهره‌مند گردیده و در اخبار مذاهب چهارگانه عامه و علم کلام و قوف کاملاً داشته است. و آوازه بلند وی موجب گردید که هارون الرشید خلیفه عباسی (م ۱۹۳ ق) شیخ ابواسحاق نظام معتزلی و محمد بن ادریس شافعی و ابو یوسف قاضی را برای مناظره با حُسنیه فراخواند و این مناظره در حضور خلیفه و یحیی برمکی وزیر وی انجام گردید. شیخ ابواسحاق نظام هشتادمسئله دشوار در مختلف علوم و فنون از او سؤال کرد که همه را پاسخ کافی و مستدل و قانع کننده داد. سپس حُسنیه چند مسئله از ابواسحاق نظام و سایرین سؤال کرد که هیچ یک به آنها جواب ندادند؛ و این جاریه بر تمام علمای عامه غالب گردید. شیخ آقا بزرگ تهرانی در *احیاء اللاتر* (صفحه ۱) هنگام شرح حال شیخ ابراهیم استرآبادی می‌نویسد وی در ۹۸۵ ق در سفر حج خود رساله این مناظره را نزد بعضی از سادات علوی شهر دمشق یافت و آن را با خود به ایران آورد سپس به خواهش بعضی از اخبار به فارسی ترجمه نمود و به نام شاه طهماسب صفوی اهداء کرد. این رساله گردآوری و تحقیق شیخ ابوالفتوح رازی است که داستان مناظره حُسنیه را در مسئله امامت جمع آوری و شاید اضافات و حواشی بر آن افزوده باشد. میرزا عبدالله افندی در اصل داستان مناظره تشکیک کرده و بعضی از معاصرین نیز آن را تأیید کرده‌اند. ولی علامه مجلسی ترجمه این رساله را به فارسی در انتهای کتاب *حلیه المتقین* خود به طور کامل آورده است.

منابع: *اعلام النساء*، ۲۶۴/۱؛ *اعلام النساء المؤمنات*، ۳۰۰؛ *اعیان الشیعة*، ۴۰۹/۵؛ *الذریعة*، ۹۷/۴، ۲۰/۷؛ *ریاض العلماء*، ۴۰۶/۵؛ *روضات*

شرح المنهاج قرئی در اصول که نسخه کتابهای مذکور غالباً در کتابخانه جامع الکبیر صنعاء موجود است.

منابع: *الاعلام*، ۲۲۹/۴؛ *البدیع الطالع*، ۴۱۵/۱؛ *معجم المؤلفین*، ۲۸۰/۱۶؛ *مؤلفات الزیدیة*، ۵۵/۱ به بعد؛ *هدیه المارغین*، ۶۶۳/۱. شهیدی صالحی

حُسنیه، رساله‌ای درباره امامت و دیگر اصول عقاید و برخی فروع فقهی شیعه امامی. گزارشی است از جلسه مناظره‌ای که در زمان هارون الرشید در حضور وی و گروه انبوهی از دانشمندان بزرگ مذاهب مختلف اسلامی میان ایشان با کنیزکی به نام «حُسنیه» درگرفت و او با استدلالهای استوار خود همگی را مغلوب کرد و حقانیت مذهب شیعه را روشن ساخت. این رساله میان شیعیان شهرت بسیار دارد و خاص و عام بدان مراجعه می‌کنند. پیداشدن این رساله را مترجم فارسی آن ابراهیم استرآبادی چنین می‌آورد که: در سال ۹۵۸ ق از مکه از راه دمشق برگشتم و این رساله را نزد سیدی بزرگوار پیدا کرده با خود به ایران آوردم و به فارسی برگرداندم و در دسترس شیعیان گذاشتم. کنیزک نامبرده سالها شاگرد امام جعفر صادق (ع) بوده و انواع مسایل و عقاید و آرای موجود میان طوایف اسلامی را فراگرفته و از راه استدلالهای عقلی و شرعی، اثبات مذهب جعفری را به نیکوتر گونه‌ای فراگرفته است. این کنیزک در خانه یکی از شیعیان امام جعفر صادق (ع) بوده است. چون آوازه زیبایی و دانشمندی وی به گوش هارون الرشید رسیده، فرمان به احضار وی داده و طی چندین جلسه او را به مجادله و مقابله با دانشمندان بغداد و بصره واداشته است. حُسنیه در این رساله با بیانی شیوا، طی استدلالهای مفصل و مستند که شیوه‌ای منطقی و بیانی شورانگیز بدان داده شده به چندین موضوع می‌پردازد و حقانیت نظر شیعیان را درباره آن موضوعات ثابت می‌کند. برخی از موضوعات بدین گونه است: (۱) معین شدن امام علی بن ابی طالب (ع) با نص صریح از سوی پیامبر اسلام (ص) به خلافت و امامت مسلمانان؛ (۲) جبر و اختیار و نشان دادن تناقض آشکار در گفتارهای کسانی که اعمال انسانی را آفریده پروردگار می‌دانند؛ (۳) خلقت یا عدم خلقت قرآن؛ (۴) رؤیت خداوند و تأویل و تفسیر آیات قرآنی موجود در این باب؛ (۵) مشروع بودن عقد متعه در میان شیعیان؛ (۶) داستان گردآمدن مهاجران و انصار پس از درگذشت پیامبر (ص) در سقیفه بنی ساعده و انتخاب جانشین وی؛ (۷) جریان بخشیده شدن روستای فدک به فاطمه زهرا (ع) و پس گرفتن آن از وی؛ (۸) شهادت امام حسین (ع) و دیگر مصایب اهل بیت. به گزارش این رساله، پس از چیره شدن حُسنیه بر همه دانشمندان بغداد و بصره، ۴۰۰ تن در همان جلسه به مذهب شیعی گراییدند و هارون به کنیزک و سرور او صد هزار دینار زر سرخ